

GRAFOMOTORIKA S KRTKOM VRTKOM

Rozvoj grafomotoriky predškolákov
pomocou výtvarných aktivít

Lenka Tilešová
Daniela Valachová

OBSAH

DETSKÝ VÝTVARNÝ PREJAV AKO JEDNA Z OBLASTÍ PEDAGOGICKEJ DIAGNOSTIKY V MATERSKEJ ŠKOLE	5
1. Formy výtvarnej aktivity	5
2. Štádiá detského výtvarného prejavu	6
2.1 Obdobie spontánnej obsahovej detskej kresby	6
3. Charakteristické znaky detského výtvarného prejavu	9
3.1 Zobrazenie človeka v detskom výtvarnom prejave	11
4. Obsahové kritériá detského výtvarného prejavu	12
5. Diagnostický význam detskej kresby	14
5.1 Rozhovor o kresbe	15
5.2 Chyby a nedostatky pri využívaní techník v diagnostike detského výtvarného prejavu	16
6. Bibliografia	17
GRAFOMOTORIKA A JEJ POSTAVENIE V EDUKÁCIÍ	19
1. Hrubá motorika – jemná motorika – grafomotorika	19
2. Podmienky nácviku rozvíjania grafomotorických zručností detí	21
2.1 Ako má dieťa sedieť?	22
2.2 Ako má dieťa držať ceruzku?	22
2.3 Čím by malo dieťa kresliť, maľovať?	24
3. Ako postupovať pri realizácii grafomotorických zručností prostredníctvom výtvarných aktivít?	24
3.1 Kritériá výberu výtvarných aktivít	26
4. Bibliografia	28
GRAFOMOTORIKA S KRTKOM VRTKOM – VÝTVARNÉ EDUKAČNÉ AKTIVITY NA ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ DETÍ.....	29
1. Návrh jarných výtvarných edukačných aktivít	30
2. Návrh letných výtvarných edukačných aktivít	39
3. Návrh jesenných výtvarných edukačných aktivít	49
4. Návrh zimných výtvarných edukačných aktivít	58
OBRÁZKOVÁ PRÍLOHA	69
O autorkách	97

DETSKÝ VÝTVARNÝ PREJAV AKO JEDNA Z OBLASTÍ PEDAGOGICKEJ DIAGNOSTIKY V MATERSKEJ ŠKOLE

doc. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Výtvarný prejav alebo tiež detská výtvarná tvorba je jedným z charakteristických znakov detstva, je súčasťou prirodzeného vývoja dieťaťa a je viazaný na aktuálny psychický stav a na štruktúru jeho osobnosti. Ide o istú formu tvorivej aktivity, ale i výpoveď o vnútornom živote, záujmoch, čítení, prežívaní, myšlienkach, životnej orientácii dieťaťa. **Slúži na komunikáciu, ktorá je špecifická pre daný stav tak u duševne chorého, ako aj u zdravého dieťaťa.** Vypovedá o sociálnom prostredí, v ktorom žije, o vplyvoch výchovy a kultúry, celej jeho životnej histórii. Kresba, tvar a forma sú priestorové projekcie zážitku, kým farba je skôr emočná projekcia tvaru a formy. Farba **podčiarkuje** emočnú zážitkovú stránku, kresba zdôrazňuje perцепčno-motorickú priestorovú projekciu prežívaného.

1. Formy výtvarnej aktivity

Na vzniku výtvarného prejavu sa zúčastňujú len tie stránky osobnosti, ktoré sa už rozvinuli, sú schopné plniť svoje špecifické životné funkcie. Podľa toho sa výtvarné aktivity uskutočňujú v troch základných polohách:

- ako výraz motorických, senzomotorických a fyziologických funkcií organizmu,
- ako forma vyjadrenia či stvárnenia subjektívneho obrazu sveta vo vedomí,
- ako zámerná, vôľou usmerňovaná a vedomím kontrolovaná duševná a fyzická činnosť.

Uvedené formy prebiehajú v časovo ohraničenom období, pričom prechod z jedného do druhého je plynulý a **každé obdobie v porovnaní s predchádzajúcim predstavuje kvalitatívne vyšší stupeň výtvarnej tvorivosti.**

2. Štádiá detského výtvarného prejavu

Pre rozvíjanie výtvarného prejavu detí je vhodné poznať, ako vyzerá v jednotlivých obdobiach, hovoríme o štyroch štádiách detského výtvarného prejavu:

1. **Obdobie čmáraníc** – do 2 rokov veku dieťaťa, niektorí autori nazývajú toto obdobie obdobím bezobsahových čmáraníc a ohraničujú ho vekom do 3 rokov.
2. **Obdobie spontánnej obsahovej detskej tvorby** – od 2 do 7, prípadne 8 rokov veku dieťaťa. Nazýva sa aj obdobím detského naivného realizmu.
3. **Obrat k napodobňovaniu optickej podoby** – v staršej odbornej literatúre uvádzaný ako vizuálny realizmus (od 7, prípadne 8 rokov do 11, prípadne 12 rokov veku dieťaťa).
4. **Obdobie straty záujmu o výtvarný prejav** – od 11., prípadne 12. roku veku dieťaťa.

Zaoberať sa podrobnejšie budeme len obdobím, ktoré sa najviac viaže na dobu, kedy je dieťa v materskej škole.

2.1 Obdobie spontánnej obsahovej detskej kresby

V tomto období je potrebné rozlíšiť:

a) **Obdobie prechodu od štádia čmáraníc do štádia prvotného obrazu**

V druhom roku veku dieťaťa pribúdajú asociácie, vytvárajú sa presnejšie predstavy vecí. Nastáva spojenie kresby s predstavou a z toho vyplýva popud k pomenovaniu a doplneniu kresby. **Dochádza k náhlemu poznaniu, ktoré je prvým stupňom k vedomému zobrazovaniu a prejavuje sa v dodatočnej interpretácii.** Prechod od štádia bezobsažnej čmáranice do štádia prvotného obrazu treba chápať ako **prechod od štádia senzomotorického do štádia symbolického označovania.**

V tomto štádiu dieťa:

- **zobrazuje len to, čo je podľa neho dôležité**, uprednostňuje citovo blízke a zaujímavé námety,
- **vyjadruje sa bez zábran, úprimne**, podáva svoj vlastný komentár, naivný, plný subjektívneho hodnotenia,
- často svoj výtvor **doplní slovným komentárom**, ktorého obsah závisí od jeho slovnej zásoby a stupňa rečového vývoja.

GRAFOMOTORIKA A JEJ POSTAVENIE V EDUKÁCIÍ

Mgr. Lenka Tilešová

Grafomotorika je súbor psychomotorických činností, ktoré jedinec vykonáva pri písaní (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 85). **Písanie nie je iba záležitosť písacích pohybov ruky**, v prípade postihnutých osôb tiež nohy či úst, ale **je riadené psychikou**. Môže byť teda nápomocné pri diagnostike psychických stavov (únava, strach), procesov, vlastností a ochorení jedinca. **V priebehu kreslenia a písania dieťa vykonáva určitý pohyb rúk a pomocou grafického nástroja vytvára stopu, ktorá je ako výsledok prebiehajúcich psychomotorických procesov**. Ak podporujeme u dieťaťa psychomotorické procesy prostredníctvom jeho aktivity, tak grafomotorické zručnosti predstavujú súbor zručností, ktoré **získa**. A tým postupne vytvárame predpoklady na **zvládnutie náročnejších procesov**, akými je osvojenie písomného prejavu. **Dieťa v predškolskom veku ešte nie je schopné zvládnuť nápodobu písaného písma**. To znamená, že prvky, s ktorými sa dieťa stretáva v predškolskom období, nemajú byť nácvikom písanej formy písma, ale by malo ísť o grafické schémy, ktoré sú súčasťou výtvarného prejavu dieťaťa (Pondelíková, 2011, s. 13).

Grafomotoriku môžeme chápať ako pohybovú aktivitu, ktorá je výsledkom všetkých psychomotorických procesov, ktoré sa podieľajú na procese písania a kreslenia. Je ovplyvnená úrovňou vývinu jemnej a hrubej motoriky, pohybovou koordináciou, senzomotorickou koordináciou a taktiež úrovňou vývinu psychiky (Tichá, 2008, s. 52).

1. Hrubá motorika – jemná motorika – grafomotorika

Okrem hrubej a jemnej motoriky v príprave na písanie nesmieme zabudnúť ani na vnímanie vlastného tela. Pri uvedení si vlastného tela a poznávania možností a funkcií jeho rôznych častí dieťa môže sústrediť svoju pozornosť na ich zámerné ovládanie (Pondelíková, 2011, s. 14).

Rozvíjanie jemnej motoriky je veľmi dôležité nielen vzhľadom na úzku súvislosť funkcie ruky, sluchu, zraku a pohybu, ale **aj z dôvodu potreby pripraviť dieťa na písanie**. V jemnej motorike ide o koordináciu jemných

45°. Koniec ceruzky smeruje k ľavému ramenu. Papier si dieťa natáča od strednej polovice tela ľavým bočným rohom smerom hore (Šupšáková, 1998, s. 128 – 130).

2.3 Čím by malo dieťa kresliť, maľovať?

Pre deti je najvhodnejší taký grafický materiál, ktorý zanecháva mäkkú, tenkú stopu, napr. pastelky, uhlík, farebný a čierny tuš, drevka, farbičky Progresso, špajle, kriedy, špajle s obtočenou vatou na hrote namočené v tuši či farbe, maliarske štetce, drevené pastelky. **Na nácvik grafomotorických zručností a ani na kreslenie nie je vhodné používať fixky a perá** (majú tvrdý hrot a špinia grafickú stopu). Dieťa pri ich používaní vyvíja neprímeraný tlak hrotom na podložku, čo má za následok deformáciu grafickej stopy. **Jedinou výnimkou, kedy je fixka vhodná, je počiatkový nácvik grafickej stopy – bodu, pretože dieťa v nej vidí zreteľne výsledok úlohy.** Vhodné je aj umožniť deťom „kresliť“ – experimentovať s handričkou, prstom, paličkou, špongiou, papierovou guľou, sypkými a inými materiálmi (Uváčková, Valachová, Droppová, 2009, s. 29 – 30).

Pre správne držanie ceruzky je možné využiť kompenzačné pomôcky tzv. trojhranný program (Mlčáková, 2009, s. 56). Ide o trojhranné písacie potreby, plastové, drevené nadstavce na ceruzky.

3. Ako postupovať pri realizácii grafomotorických zručností prostredníctvom výtvarných aktivít?

- Začneme s cvičeniami, ktoré dieťa zvládne. **Dôležitý nie je výsledok a nácvik, ale pocit úspechu u dieťaťa.**
- Dĺžku aktivity prispôbime dieťaťu, jeho stupňu vývinu, dennému rozvrhu. Na aktivitu si naplánujeme dostatok času, aby dieťa nepociťovalo tlak, pretože to naň pôsobí stresujúco. Činnosti je **vhodné spojiť so zážitkami a životom detí.**
- Deti sa učia tým intenzívnejšie a s trvalejšími výsledkami, **čím viac činnosť viackrát zopakujeme prostredníctvom mnohých variácií.**
- Podmienky vytvárame tak, aby na dieťa nepôsobilo naraz veľa podnetov.
- Aktivity zaraďujeme postupne. Meníme motiváciu, variujeme činnosť. **Ak vidíme, že dieťa stráca záujem, aktivitu prerušíme.**

GRAFOMOTORIKA S KRTKOM VRTKOM – VÝTVARNÉ EDUKAČNÉ AKTIVITY NA ROZVÍJANIE GRAFOMOTORICKÝCH ZRUČNOSTÍ DETÍ

Zameranie výtvarných aktivít: Výtvarné edukačné aktivity sú zamerané na rozvíjanie grafomotorických zručností dieťaťa v materskej škole vo veku 5 – 6 rokov. Všetky sú motivované postavou krtka Vrtka a rozdelené podľa ročných období.

Využitie edukačných aktivít: Zaradiť výtvarné edukačné aktivity na rozvíjanie grafomotorických zručností je vhodné v priebehu ranných hier a hrových činností, ako samostatnú edukačnú aktivitu alebo počas záujmových činností. V edukačných aktivitách uvádzame spôsobilosť, ktorú má dieťa dosiahnuť, plníme cieľ a úlohu. Môžeme ich tiež využiť ako podkladový materiál na diagnostiku dieťaťa.

Realizácia aktivít: Aktivity sú u detí realizované formou zážitkového učenia a praktickou činnosťou dieťaťa. Praktická činnosť sa realizuje ako edukačná tvorivá hra dieťaťa.

Časová dispozícia: Dĺžka aktivít sa individuálne prispôbi dosiahnutému stupňu vývoja dieťaťa, jeho schopnostiam a možnostiam.

Orientácia na dieťa, jeho schopnosti, možnosti, záujem dieťaťa o činnosť.

Cieľ: zameraný na vekovú skupinu 5- až 6-ročných detí.

2.9 Názov aktivity: Záhrada krtka Vrtka

- Téma:** Farebná záhrada
- Spôsobilosť:** Orientuje sa na ploche papiera.
- Cieľ:** Získať zručnosť snímať povrchovú štruktúru odtláčaním.
- Úloha:** Odtláčať povrchovú štruktúru – špagát, gázu na plochu papiera.
- Forma:** individuálna
- Pomôcky:** výkres A3, špagát, gáza, obrus, štetec, temperové farby, handrička, pohár na vodu, obrázky hmyzu, tyčinkové lepidlo, nožnice
- Výtvarná technika:** maľba

Postup: Každé dieťa dostane viacero vopred nastrihaných špagátov. Špagát natrie temperovou farbou za pomoci štetca a odtlačí ho na pripravený výkres preložením papiera na polovicu. Dbáme na správne pritlačenie papiera. Na každú farbu použijeme nový špagát. Po zaschnutí si deti na výkres nalepia vystrihnuté obrázky drobného hmyzu.

Poznámka: Vyspelejšie deti si môžu drobný hmyz samy nakresliť, vyfarbiť a vystrihnúť.

(Ukážka realizácie na s. 80.)

2.10 Názov aktivity: Krtko Vrtko na výlete loďkou

- Téma:** Pláva loďka
- Spôsobilosť:** Orientuje sa na ploche papiera.
- Cieľ:** Získať zručnosť umiestniť tvar na ploche papiera. Zaznamenať líniu podľa určeného smeru.
- Úloha:** Umiestniť vopred určené tvary do podoby loďky. Zaznamenať tenším grafickým materiálom líniu horného a dolného oblúka určeným smerom.
- Forma:** individuálna
- Pomôcky:** pripravené nastrihané plošné farebné tvary, výkres A3, tyčinkové lepidlo, obrus, tenší grafický materiál, vodové

3.8 Názov aktivity: Krtko Vrtko zbiera jesenné listy

- Téma:** Jesenné listy
- Spôsobilosť:** Napodobňuje a zaznamenáva jednoduché grafické tvary.
- Cieľ:** Získať zručnosť posúvaním makety množiť tvary.
- Úloha:** Obkresľovať zložitejšie grafické tvary tenším materiálom posúvaním makety.
- Forma:** individuálna
- Pomôcky:** makety jesenných listov, výkres A3, farbičky, obrus, vodové farby, štetec, handrička, pohár na vodu
- Výtvarná technika:** kresba, maľba

Postup: Na pripravený výkres A3 si deti postupne budú prekresľovať makety listov množením toho istého tvaru. Listy si môžu deti vyfarbiť. Kresbu dotvoria za pomoci štetca vymalovaním okolia plochy vodovou farbou alebo zapúšťaním plochy do mokrého podkladu. V prípade potreby deťom pomôžeme.

Poznámka: Pri prekresľovaní listov môžeme použiť trojhranný program. Usmerníme deti pri obkresľovaní, ako aj pri maľovaní okolia listov.

(Ukážka realizácie na s. 87.)

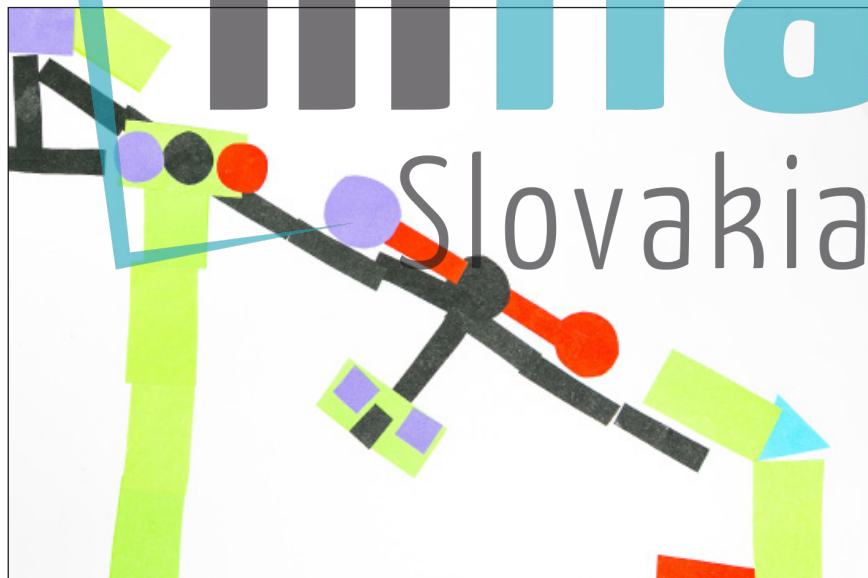
3.9 Názov aktivity: Krtko Vrtko a lietajúci balón

- Téma:** Lietajúce balóny
- Spôsobilosť:** Orientuje sa na ploche papiera.
- Cieľ:** Získať zručnosť snímať povrchovú štruktúru odtláčaním.
- Úloha:** Odtláčať povrchovú štruktúru – špagát, gázu na plochu papiera.
- Forma:** individuálna
- Pomôcky:** makety lietajúceho balóna, špagát, gáza, obrus, štetec, temperové farby, handrička, pohár na vodu
- Výtvarná technika:** maľba

Postup: Každé dieťa dostane viacero vopred nastrihaných špagátov. Špagát

1.9 Šaty pre myšku

1.10 Krtko Vrtko na výlete

2.4 Krtko Vrta a zvieratká

2.5 Krtko Vrta v meste